

Ο ελληνοτουρκικός διάλογος και τα όριά του. Μετά το Νταβός και τη Ν. Υόρκη τι;

Ι. Εισαγωγικές παρατηρήσεις γύρω από τους άξονες που καθορίζουν τα πλαίσια του διαλόγου ανάμεσα στην Τουρκία και την Ελλάδα-Κύπρο

Έχει, πια εξελιχθεί σε συχνό φαινόμενο της πολιτικής ζωής, να παρουσιάζεται κάποιος Ελλαδίτης ή Ελληνοκύπριος πολιτικός ή ακόμα μερίδα ολόκληρη του Τύπου ή της πολιτικής που να ανακαλύπτουν την αλλαγή στάσης και προφίλ στην εκάστοτε τουρκική πολιτική ηγεσία και να μας θέτουν όλους σε επιφυλακή διατυμπανίζοντας ότι βρισκόμαστε σε μια νέα πολύ λεπτή φάση για την επίλυση του Κυπριακού, διατυπώνοντας νέα — κατά τη γνώμη τους — επιχειρήματα και απόψεις για την κρυφή γοητεία του ελληνοτουρκικού διαλόγου, που μαραμένα —φευ— εξανεμίζονται σαν τα πραινά όνειρα μέσα σε διάστημα λίγων εβδομάδων ή μηνών.

Θα αρκούσε, βέβαια, μια απλή ανάγνωση της ιστορίας για να διαπιστώσει κανείς πόσες φορές βρεθήκαμε αντιμέτωποι με την τουρκική πανουργία και επιθετικότητα, με τον τουρκικό επεκτατισμό. Κάτι τέτοιο θα βοηθούσε στο να ξεκινάμε από κάποιες σταθερές που δεν θα τίθενται σε αμφισβήτηση σε κάθε ευκαιρία, όχι φυσικά γιατί αυθαίρετα εμείς τις ορίζουμε σαν τέτοιες, αλλά γιατί προκύπτουν φυσικά μέσα από την αντικειμενική ανάγνωση των ιστορικών πεπραγμένων.¹

Δυο είναι τα ουσιαστικά σημεία πάνω στα οποία θα μπορούσε να βασιστεί μια συνεκτική προβληματική γύρω από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Το πρώτο έχει να κάνει με την τουρκική επιθετικότητα, τον τουρκικό επεκτατισμό, για τα οποία δεν χρειάζεται, φρονώ, πολλαπλή παράθεση στοιχείων. Η γενοκτονία των Αρμενίων και των Ποντίων, η μέχρι εξαφανίσεως συρρίκνωση του ελληνισμού της Κωνστα-

ντινούπολης και της Ίμβρου και Τενέδου, η κατάληψη της μισής Κύπρου και οι θηριωδίες απέναντι στον ιστορικό λαό των Κούρδων, μιλούν από μόνα τους σε όποιον τουλάχιστον θέλει να στηρίζεται σε δεδομένα.

Το δεύτερο έχει να κάνει με το διεθνές δίκαιο, τους κανόνες και την πρακτική του. Θα μπορούσαμε, να παραθέσουμε πλήθος διατάξεων και στοιχείων, για να επιβεβαιώσουμε αυτό που ισχυριζόμαστε. Ίσως όμως αρκεί απλά το άρθρο 52 της Συνθήκης της Βιέννης, που πολύ χαρακτηριστικά και κατηγορηματικά τονίζει ότι: «Συνθήκη τις τυγχάνει άκυρος εάν η σύναψίς της επετεύχθη διά της απειλής ή χρήσεως βίας κατά παράβασιν των αρχών του Διεθνούς Δικαίου, των περιλαμβανομένων εις τον Καταστατικόν Χάρτην».

Η χρησιμοποίηση λοιπόν κάποιων συγκεκριμένων αφετηριακών σημείων όπως τα ιστορικά πεπραγμένα και οι εν ισχύει κανόνες του διεθνούς δικαίου, μπορούν να μας βοηθήσουν να χειριστούμε καλύτερα το ζήτημα και σε τελευταία ανάλυση να μας καταδείχνουν κάθε φορά τα όριά μας, υποδεικνύοντας ποια είναι η έσχατη γραμμή υποχωρήσεως.

Κάτω από αυτό το πρίσμα η εξέταση των προϋποθέσεων αποκτά ένα ουσιαστικότερο περιεχόμενο, ξεπερνώντας τα νεφελώματα και τη φλυαρία περί διαλόγου, επαναφέροντας τα πράγματα στις πραγματικές τους διαστάσεις που διά γυμνού οφθαλμού κάνουν εμφανή τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο η κάθε πλευρά εννοεί να προσεγγίζει την πρακτική του διαλόγου.

Για μεν λοιπόν την Τουρκία, και εννών το σύνολο των τουρκικών και τουρκοκυπριακών πολιτικών δυνάμεων, ο διάλογος στο Κυπριακό εννοείται ως μια διαδικασία συνομιλιών δύο κοινοτήτων, με πλήρη καταστρατήγηση της δημοκρατικής αρχής της πλειοψηφίας (82% Ελληνοκύπριοι, 18% Τουρκοκύπριοι), χωρίς κανένα αφετηριακό νομικό πλαίσιο, χωρίς στήριξη στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ και τα ψηφίσματά του, καθώς επίσης και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το διεθνές δίκαιο. Με δυο λόγια, συζήτηση εφ' όλης της ύλης χωρίς καμιά δέσμευση σε ό,τι τα Ηνωμένα Έθνη και η διεθνή κοινότητα έχουν κρίνει και εγκρίνει.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η δικοινοτική λογική δεν είναι πρόσφατη. Το σπέρμα της δυαδικής εξουσίας και ισοτιμίας των δυο κοινοτήτων —προπομπός της σημερινής διχοτόμησης— ενυπάρχει, έντεχνα περασμένο από τους Άγγλους, από τις αρχές της δεκαετίας του '50 και σε αυτό εγκλωβίστηκε εξ αρχής η ελληνική πλευρά. Όλες οι συνομιλίες αλλά και όλες οι αποφάσεις που στη συνέχεια πάρθηκαν εμπεριέχουν αυτή τη λογική ακραίο αποτέλεσμα της οποίας είναι η σημερινή «οργανικά βγαλμένη» άποψη της τουρκικής πλευράς για τα δυο ισότιμα κρατίδια.

Δεν είναι ίδια η λογική της ελληνικής, ελλαδικής και ελληνοκυπριακής πλευράς ή για να ακριβολογούμε ενός τμήματός της. Για την ελληνική πλευρά ο διάλογος δεν είναι απορριπτέος, αλλά προφανώς δεν μπορεί να νοηθεί παρά στηριζόμενος σε κάποιες αρχές και έχοντας εξασφαλισμένες κάποιες προϋποθέσεις που οπωσδήποτε προτάσσουν το πραγματικό γεγονός της ύπαρξης στρατευμάτων κατοχής που αριθμούν 40000 άνδρες ή αλλιώς τα όρια ενός ελεύθερου διαλόγου όταν αυτός διεξάγεται με την κάννη του όπλου στον κρόταφο σου.

Ποιο λοιπόν περιεχόμενο προσλαμβάνει η προσέγγιση και ο διάλογος όταν δεν στηρίζεται σε καμιά αντικειμενικά παραδεκτή βάση, αλλά σε μιαν ακραία διαδικαστική λογική που συνίσταται στην υποβολή κάποιων σημείων συζήτησης από την τουρκική πλευρά, που στο βαθμό που θα προσχωρήσει στη λογική τους η ελληνική ανοίγει ο δρόμος στην ατέρμονη διαδικαστικολογία και τις συζητήσεις επί συζητήσεων που ανα-

πόφευκτα καταλήγουν σε αποτυχία;

Ουσιαστικά ο τέτοιου τύπου διάλογος κατοχυρώνει έστω και ως σημεία συζήτησης τις όποιες τουρκικές και τουρκοκυπριακές θέσεις, δημιουργώντας την αίσθηση και την αυταπάτη στη διεθνή κοινότητα ότι στο Κυπριακό υπάρχει πρόοδος ή εν πάση περιπτώσει ότι η τουρκική πλευρά επιδιώκει ειλικρινά την επίλυση του ζητήματος.

Έχει κατ' επανάληψη και με πολλή σοβαρή επιχειρηματολογία αναλυθεί η βαθύτερη σκοπιμότητα που κινεί την τουρκική πλευρά στο να χειρίζεται κατ' αυτόν τον τρόπο το όλο ζήτημα². Και είναι γι' αυτό ασυγχώρητο λάθος να ενεργείς χωρίς να παίρνεις σοβαρά υπόψη σου την πανουργία της τουρκικής διπλωματίας στο να συγκαλύπτει την αδιαλλαξία της Τουρκίας, επιρρίπτοντας εσκεμμένα και τεχνητά τις ευθύνες στην Αθήνα και τη Λευκωσία για την αποτυχία ενός εξ αρχής αναξιόπιστου και υπονομευμένου διαλόγου. Κι όλα αυτά την ίδια στιγμή που συστηματικά παγιώνει την διχοτόμηση και μετατρέπει την Β. Κύπρο σε προτεκτοράτο της γράφοντας στα παλαιά της υποδήματα όλα τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, καταργώντας έτσι στην πράξη κάθε έννοια διαλόγου.

Η τουρκική διπλωματία, ως διπλωματία πρώην αυτοκρατορικού-καταπιεστικού έθνους, έχοντας βαθιά αίσθηση της ιστορικής κίνησης και των συνεπειών που μπορεί να έχει μακροπρόθεσμα η οποιαδήποτε βιαστική και επιπόλαιη ενέργεια, κινείται με εξαιρετική προσοχή γιατί —φυσικά— γνωρίζει ότι η νομική θέση της Τουρκίας είναι ιδιαίτερα ευάλωτη αν εξεταστεί από τη σκοπιά του διεθνούς δικαίου. Γι' αυτό στο μεν Αρμενικό αρνείται οποιαδήποτε συζήτηση, αφού οι Αρμένιοι λόγω της φυσικής τους εξοντώσεως δεν υπάρχουν πλέον στην Τουρκία παρά ως πολύ μικρή μειονότητα, στο δε Κουρδικό λ.χ. αρνείται οποιαδήποτε διεθνή πτυχή, προσπαθώντας να το απομονώσει και να το τοποθετήσει ως ένα κάποιο απλό εσωτερικό τουρκικό πρόβλημα.

Στο Κυπριακό με δεδομένη την εισβολή-διχοτόμηση και κατοχή της μισής Κύπρου, προσπαθεί να συγκαλύψει όχι μόνο την αφετηρία του ως προβλήματος αυτοδιάθεσης, αλλά και τη σημερινή και διεθνή πτυχή του, της κατάλυσης της ανεξαρτησίας ενός κράτους μέλους του ΟΗΕ, υποβιβάζοντάς το σε απλό πρόβλημα διένεξης δυο κοινοτήτων που η πιο «αδύναμη» (18%), χρειάζεται την ένοπλη επέμβαση - κατοχή της εγγυήτριας δύναμης- μητρός Τουρκίας, για να αντιμετωπίσει το 82% των Ελληνοκυπρίων. Τέλος όσον αφορά τις σχέσεις με την Ελλάδα, εννοεί συστηματικά να υποβιβάζει τα ζητήματα που αφορούν διεθνείς θεσμούς όπως λ.χ. το FIR ή την αιγιαλίτιδα ζώνη και να προσπαθεί να τα εντάξει σε μια λογική διμερών σχέσεων που θα παρέκαμπτε το με διεθνείς συνθήκες κατοχυρωμένο καθεστώς λ.χ. στο Αιγαίο, έχοντας πλήρη συνείδηση ότι σε μια τέτοιου τύπου διαπραγμάτευση ο χρόνος δουλεύει υπέρ της ισχυρότερης και θρασύτερης πλευράς.

Απέναντι σ' αυτά τα δεδομένα, που σε στιγμές κρίσης ακόμα και οι φανατικότεροι οπαδοί του διαλόγου για το διάλογο με την Τουρκία, έχουν αναγνωρίσει ως αληθινά, η στάση της ελλαδικής και ελληνοκυπριακής ηγεσίας μοιάζει, πολλές φορές, να είναι έξω από κάθε διπλωματική και πολιτική λογική.

Κορυφαία περίπτωση της ανιστόρητης αυτής πρακτικής είναι τα διαδραματισθέντα στο Νταβός, τα οποία έσπευσε να υιοθετήσει και μεγάλο τμήμα της ελληνοκυπριακής πλευράς.

II. Η ελλαδική πρωτοβουλία για διάλογο

Το Νταβός και στη συνέχεια οι Βρυξέλλες έθεσαν κρίσιμα ερωτήματα σε κάθε πολίτη αυτής της χώρας για την στροφή της εξωτερικής μας πολιτικής που εγκαινιάστηκε το

1988 με πρωτοβουλία του Έλληνα πρωθυπουργού, Ανδρέα Παπανδρέου.

Η συνάντηση στο Νταβός πρέπει να κριθεί σε δυο επίπεδα. Ένα που αφορά την σκοπιμότητα της στροφής και ένα που αφορά τους χειρισμούς που έγιναν στα πλαίσια της νέας πολιτικής.

Ήταν επιβεβλημένη ή όχι η αλλαγή πορείας της εξωτερικής μας πολιτικής; Ήταν σωστοί ή όχι στα πλαίσια της νέας πορείας οι χειρισμοί από την πλευρά της κυβέρνησης;

Δεν θα σταθώ διεξοδικά στην προηγούμενη κυβερνητική πολιτική του ΠΑΣΟΚ. Θα επιστημάνω όμως ότι παρ' όλες τις αντιφάσεις και αδυναμίες της, παρ' όλα τα κενά που περιέκλεινε, σαν αμυντική πολιτική είχε κάτι καταφέρει. Να κερδίσει αρκετούς στις απόψεις της ελληνικής πλευράς και να πείσει τους περισσότερους —διεθνή κοινή γνώμη και κυβερνήσεις— ότι όλος σχεδόν ο ελληνικός λαός πίστευε στην πράξη στην ύπαρξη κινδύνου εξ ανατολών, τουρκικού επεκτατισμού. Κανένας διεθνής παράγοντας δεν μπορούσε από ένα σημείο και πέρα να αγνοήσει την διάσταση αυτή.

Είναι γνωστό ότι η ελληνική κυβέρνηση είχε από την πλευρά της θέσει ξεκάθαρα ως προϋποθέσεις για τον διάλογο δύο ζητήματα. Την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής από την Κύπρο και την αναγνώριση του νομικού καθεστώτος του Αιγαίου. Σε ποιο από τα δυο αυτά ζητήματα ανέλαβε θετική πρωτοβουλία η Άγκυρα ώστε η Αθήνα να αποδεχθεί τη συνάντηση αυτή; Πρόκειται για κραυγαλέα ασυνέπεια.

Σύμφωνα με τις δηλώσεις του Έλληνα πρωθυπουργού στο Νταβός έγινε απλή αναφορά στα διάφορα θέματα «χωρίς προσπάθεια επίλυσης συγκεκριμένων προβλημάτων». Στόχος ήταν αφ' ενός να δημιουργηθούν ορισμένοι μηχανισμοί αποτροπής κρίσεων και αφ' ετέρου να ληφθούν μέτρα οικοδόμησης κλίματος εμπιστοσύνης. Με δυο λόγια να στηθούν τα πόνια για μια νέα παρτίδα σκακιού ανάμεσα στην Ελλάδα και Τουρκία. Το ζήτημα λοιπόν στην περίπτωση αυτή είναι πώς στήθηκαν τα πόνια. Κατά τη γνώμη μου η τέτοιου τύπου παρτίδα δεν είναι προς το συμφέρον της ελληνικής πλευράς. Είναι φανερό ότι η διάταξη των πιονιών ευνοεί την Τουρκία. Σημειώνουμε ότι η μέθοδος που εγκαινιάστηκε είναι κοντύτερα στις θέσεις που πρότεινε εδώ και καιρό η Άγκυρα. Για συζήτηση δηλαδή εφ' όλης της ύλης και για ξεκίνημα του διαλόγου από «προβλήματα μη αιχμηρά», ενώ αντίθετα —όπως όλοι γνωρίζουν— η ελληνική πλευρά έθετε ως προϋπόθεση τους δυο προαναφερθέντες όρους.

Η επίσκεψη του Α. Παπανδρέου, όπως παρουσιάστηκε από την κυβέρνηση, είχε κεντρικό σκοπό την προώθηση συνυποσχετικού για την παραπομπή του θέματος της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Αυτή λοιπόν η συγκεκριμένη ελληνική πρόταση «μπήκε εν γνώσει και των δυο πλευρών στο ράφι», λόγω της άρνησης του Τούρκου πρωθυπουργού να την δεχθεί στο Νταβός.

Έχοντας υποχωρήσει στις προϋποθέσεις διαλόγου, θα φαντάζονταν κανείς ότι ο Έλληνας πρωθυπουργός θα εκινείτο με μεγαλύτερη σύνεση και επιδεξιότητα στους παραπέρα χειρισμούς. Συνέβη το αντίθετο. Το κοινό ανακοινωθέν αλλά και η συνέχεια που δόθηκε στις Βρυξέλλες πείθουν ότι έχουμε να κάνουμε με γραπτά κείμενα και δηλώσεις υπουργού και υφυπουργών που θα τα επικαλείται η τουρκική πλευρά για να χτυπήσει τις ελληνικές θέσεις.

Ας σταθούμε σε ορισμένα χαρακτηριστικά, κατά τη γνώμη μου, σημεία.

Ολόκληρη η ελληνική άποψη στηριζόταν στο βάσιμο επιχείρημα ότι η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτα (παρ' ότι θα έπρεπε να διεκδικεί ό,τι της ανήκει) και ότι αν εξαιρέσουμε τη μοναδική νομική διαφορά, την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας δεν είχαμε να κάνουμε

παρά με μονομερείς τουρκικές διεκδικήσεις, τις οποίες η ελληνική πλευρά απέρριπτε ως ανυπόστατες.

Έκπληκτη η κοινή γνώμη διαπίστωσε στο κοινό ανακοινωθέν να γίνεται αναφορά ότι η μια των δυο επιτροπών που αποφασίστηκε να συσταθούν θα καταγράψει τα προβλήματα (πληθυντικός).

Έξι ολόκληρα χρόνια η ελληνική κυβέρνηση υποστήριζε ότι δεν υπάρχουν ελληνοτουρκικές διαφορές. Θεωρούσε δηλαδή κλειστά μια σειρά θέματα που η τουρκική πλευρά προσπαθεί να ανοίξει μέσω μονομερών διεκδικήσεων και ήρθε ο Κ. Παπούλιας να μιλήσει για ελληνοτουρκικές διαφορές ακυρώνοντας μιαν ολόκληρη πορεία;

Η απόδειξη της ιστορικότητας, αυτοδυναμίας και αυτενέργειας του τουρκικού επεκτατισμού υπήρξε μια επίμονη και τα τελευταία χρόνια, ιστορικά και πολιτικά στοιχειοθετημένη θέση, που τα γεγονότα της Κύπρου, αλλά και η στάση της Τουρκίας απέναντι στις γειτονικές χώρες επιβεβαιώνουν.

Αυτή την τόσο καίρια για τις ελληνικές απόψεις θέση έρχονται να αναιρέσουν το Νταβός και οι Βρυξέλλες που μιλούν για τους τρίτους που αναμειγνύονται στα εσωτερικά ζητήματα των δυο χωρών δημιουργώντας τις μεταξύ τους διαφορές. Κανένας αντικειμενικός άνθρωπος δεν θα αρνηθεί το ρόλο των τρίτων. Η προσεκτική όμως ανάλυση της τουρκικής πολιτικής και περισσότερο τα ίδια τα γεγονότα επιβεβαιώνουν το βάσιμο των απόψεων για τον εγγενή χαρακτήρα του τουρκικού επεκτατισμού.

Θα σταθώ πολύ συνοπτικά και σε δυο άλλα σημεία όπως το θέμα της Λήμνου, που από καθαρά ελληνονατοϊκό ζήτημα ο Κ. Παπούλιας το ανήγαγε σε ελληνοτουρκική διαφορά που παραπέμφθηκε να συζητηθεί από την ελληνοτουρκική πολιτική επιτροπή ή το εξαιρετικής σημασίας ζήτημα των παραβιάσεων του εναερίου μας χώρου ανάμεσα στα έξι και δέκα μίλια, για το οποίο η ηγεσία του ΥΠΕΞ κράτησε μια διαφορούμενη στάση, δηλώνοντας ότι για τις παραβιάσεις αυτές θα ασχοληθεί η πολιτική επιτροπή όταν συγκληθεί. Οποιοσδήποτε όμως έχει στοιχειωδώς ασχοληθεί με τα ζητήματα αυτά γνωρίζει ότι η ουσία του ζητήματος βρίσκεται στο αν ο Τουργκούτ Οζάλ δεσμεύτηκε να μην παραβιάζει η Τουρκία τον εναερίο μας χώρο μεταξύ των έξι και δέκα μιλίων. Η ομιλία του πρωθυπουργού στη βουλή αποδεικνύει ότι η ελληνική κυβέρνηση αποδέχεται στην πράξη ότι οι παραβιάσεις του ελληνικού εναερίου χώρου μεταξύ των έξι και δέκα μιλίων δεν συνιστούν ενέργεια που αντιβαίνει στη συμφωνία του Νταβός.

Τέλος ένα άλλο σοβαρό ολίσθημα ήταν η στάση απέναντι στο Κυπριακό. Στάση που δημιούργησε και δημιουργεί έντονες ανησυχίες για την τύχη της Κύπρου. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση θα πρέπει να περάσει μέσα από την επίλυση του μεγάλου αυτού προβλήματος. Ο καθείς γνωρίζει ότι ο χρόνος, όσον αφορά το Κυπριακό, δουλεύει υπέρ της Τουρκίας. Γιατί οριστικοποιεί την υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων. Την κατοχή και τον διαμελισμό. Αυτό όμως δεν μεταφράζεται σε «κλείσιμο του ζητήματος» με οποιουδήποτε όρους και σε οποιαδήποτε βάση.

Με αυτή την έννοια η πολιτική του Νταβός θα κριθεί κατ' εξοχήν στην Κύπρο. Εάν η ελληνική πλευρά προτάξει, όπως οφείλει, μια ρεαλιστική πολιτική ενταγμένη όμως στα πλαίσια των αρχών και κανόνων του διεθνούς δικαίου, θα δοκιμάσει εμπράκτως τις τουρκικές προθέσεις. Εάν αντιθέτως η ελληνική πλευρά διαλέξει τον δρόμο της παράκαμψης των αρχών θα δοκιμαστεί η ίδια. Γιατί τότε τίποτα δεν θα μπορείς να συγκαλύψει την πραγματικότητα ότι ο δρόμος για την Αμμοχωστοποίηση θα είναι περισσότερο παρά ποτέ ανοιχτός. Ας ελπίσουμε ότι ούτε η Αθήνα, ούτε η Λευκωσία θα συναινέσουν σε μια λύση Αμμοχωστοποίησης.

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν έδωσε επαρκείς εξηγήσεις που να διευκρινίζουν τους λόγους της στροφής της. Είναι γεγονός ότι για πρώτη, ίσως, φορά, ο πρώην πρωθυπουργός παραδέχθηκε ότι επρόκειτο για ένα σοβαρό «*mea culpa*» όπως το χαρακτήρισε. Όλα αυτά όμως όταν το κακό είχε συντελεστεί και χωρίς τις απτές εκείνες αναπροσαρμογές και αναδιατάξεις που να αποδεικνύουν την εις βάθος κατανόηση του ολισθήματος. Οι Έλληνες όμως πολίτες έχουν δικαίωμα να απαιτήσουν μιαν εξήγηση. Γιατί όλα αυτά; Τι κέρδισε ο ελληνικός λαός, η ελληνική πλευρά, από τούτη την ιστορία;

Από το ερώτημα αυτό δεν μπόρεσε να ξεφύγει ο Α. Παπανδρέου. Κι ας αποδείχτηκε για άλλη μια φορά ότι η αλλαγή θέσεων και η ρητορική υιοθετήθηκαν πάλι παθητικά, λόγω των διαδεδομένων λαϊκιστικών ιδεών και κουλτούρας και λόγω της ανυπαρξίας ενός αντίρροπου δέους από τις άλλες πλευρές.

Κι ενώ ο καθείς θα απεύχονταν να ξανάρθει στη θέση του αρχηγού του ΠΑΣΟΚ, ενεφανίσθη νέος ζηλωτής της δόξης του και μάλιστα υπό την ίδια ιδιότητα, την πρωθυπουργική. Βέβαια είναι αληθές ότι ο κ. Μητσοτάκης υπήρξε πάντα συνεπής θιασώτης του «σύγχρονου Χατζηαβατισμού»³ και με αυτή την έννοια δεν είναι αντιφατικός όπως ο προκάτοχός του, αφού και την κραυγαλέα ανακολουθία του Α. Παπανδρέου στο Νταβός χαιρέτισε και αμέσως μετά την ανάληψη της πρωθυπουργίας θέλησε να την διευρύνει.

Θα περιμέναμε, φυσικά, να είχε λάβει υπόψη του, μέσα στα πλαίσια της δικής του, έστω, λογικής, τις παγίδες που στήθηκαν στον Α. Παπανδρέου και οι οποίες κατ' επανάληψη εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν. Τίποτα από όλα αυτά δεν συνέβη. Ωσάν να μην είχε προηγηθεί το πρώτο Νταβός, ωσάν να μην είχε ολοκληρωθεί ο κύκλος των αποτυχημένων αποπειρών του Γ. Βασιλείου, ωσάν να μην είχε δείξει τα δόντια της η τουρκική πολιτική ηγεσία και ο ευνοούμενός της Ραούφ Ντενκτάς, ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης ακάθεκτος δεν θέλησε να αφήσει καμία μα καμία παγίδα πατημένη μόνο από τον Ανδρέα Παπανδρέου.

Οι παραπάνω ενέργειες επιβεβαίωσαν την έλλειψη μιας εθνικής στρατηγικής που να έχει συνέχεια και συνέπεια. Αντί αυτού βλέπουμε την αναγκαιότητα αυτή να υποκαθιστά η άσκηση μιας ακραία προσωπικής πολιτικής υποταγμένης και σε εσωτερικές κομματικές και εκλογικές σκοπιμότητες.

Τα εθνικά προβλήματα είναι μείζονος σημασίας για να αφήνονται στα χέρια του οποιουδήποτε, οσοδήποτε επιτήδειου και αν είναι ή δείχνει ότι είναι.

Το 1982 με αφορμή το ταξίδι του Α. Παπανδρέου στην Κύπρο, είχα συγκεκριμένα παρατηρήσει ότι: «για να φτάσεις να αντιμετωπίσεις και πρακτικά το Κυπριακό σαν το υπ' αρ. 1 εθνικό πρόβλημα, δηλαδή για να υποστείς το πελώριο πολιτικό κόστος που αυτό συνεπάγεται, σημαίνει ότι πρέπει να εντάξεις στην απαιτητική λογική του τις όποιες στενές ταξικές, πολιτικές και συντεχνιακές σου σκοπιμότητες, σημαίνει δηλαδή ότι πρέπει να χάσεις πολλά, ότι πρέπει να 'ρθεις σε ρήξη με την μεταπρατική ιδεολογία δεξιάς και αριστεράς απόχρωσης, λέγοντας θαρρετά ότι η Κύπρος για να μην χαθεί χρειάζεται να υποστούμε πολλές και πραγματικές θυσίες, ότι χρειάζεται ένας μεθοδικός συνδυασμός εθνικής ενεργοποίησης, πολιτικής και διπλωματικής πάλης, στρατιωτικής οργάνωσης και επαγρύπνησης, λαϊκής/δημοκρατικής ενότητας στη βάση. Όμως κάτι τέτοιο προϋποθέτει ένα διαφορετικού τύπου προγραμματισμό, γιατί η απόσταση ανάμεσα στα δηλωθέντα σαν επανατοποθέτηση του ζητήματος και τη δυνατότητα και θέληση να βιωθούν και πραγματοποιηθούν, πιστεύω ότι είναι εξαιρετικά μεγάλη. Καμιά μικροπολιτική δεν μπορεί να ανατρέψει την πραγματικότητα της τουρκικής απειλής. Μόνο ένα αντίρροπο πολιτικό και στρατιωτικό δέος μπορεί να αποτελέσει ανάχωμα. Το πνεύμα της «σύνεσης»

και του ραγιαδικού «ρεαλισμού» ή οι κενές ουσιαστικού περιεχομένου πατριωτικές κορώνες, των φορέων της εθνικής υποτέλειας και ο λαϊκίστικος μεταπρατικός ψευτοδιεθνισμός του τύπου: «Οι Τούρκοι είναι αδέρφια μας» (όσο αδέρφια μας ήταν οι Γερμανοί, Ιταλοί και Βούλγαροι φασίστες που κατέλαβαν την ηπειρωτική Ελλάδα το '41-'44 και οι Άγγλοι αποικιοκράτες την Κύπρο), είναι κατά τη γνώμη μου οι δυο όψεις του αυτού νομίσματος που εκφράζουν μ' όλες τις τελείως διαφορετικές και πολιτικές καταβολές, που αποκλείουν κάθε απλούστευση ή σχηματοποίηση, οι σημερινοί φορείς του ιδεολογικο-πολιτικού μεταπρατισμού»⁴.

Η διαπίστωση αυτή ισχύει δυστυχώς και σήμερα. Το Νταβός τείνει να γίνει μονόδρομος και αργά ή γρήγορα η ελληνική πλευρά κινδυνεύει να διαπραγματευθεί με πολύ δυσμενέστερους όρους.

Το Νταβός όμως δεν απόδειξε μόνο την ανεπάρκεια και τις αντιφάσεις της κυβερνήσεως και της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως, απόδειξε, νομίζω πολύ καθαρά την ανεπάρκεια και τα αδιέξοδα και της ιστορικής αριστεράς.

Η περίπτωση του Νταβός έδειξε την υποτέλεια της ελληνικής αριστεράς απέναντι στις κυβερνητικές πρωτοβουλίες και τη βαθιά της ανεπάρκεια να διατυπώσει κάποιες έστω θετικές προτάσεις που να τη διαφορίζουν από τη θέση του σχολιαστή των κυβερνητικών πρωτοβουλιών. Η πλήρης αυτή αδυναμία φάνηκε μεγαλόπρεπα στο σύντομο καλοκαίρι της συγκυβερνήσεως με τη Ν.Δ., όπου για άλλη μια φορά επιβεβαιώθηκε η εγκυρότητα της ρήσεως ότι: απορίας ψάλτου, βηξ.

Το σημείο αυτό είναι καθοριστικό. Γιατί αργά ή γρήγορα στα μεγάλα ζητήματα του πολέμου, της ειρήνης, της εθνικής ανεξαρτησίας, της ευρωπαϊκής ιδέας, του διεθνισμού και της αυτοδιάθεσης, είναι που θα αναμετρηθούν ξανά ξεχωρίζοντας οι αξίες του καθενός.

Η ελληνική αριστερά δεν μπορεί να σταθεί μονάχα στο αδιάσειστο στοιχείο της τουρκικής επιθετικότητας και απειλής των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων, που τελευταίως δείχνει να ανακαλύπτει, χωρίς όμως να μπορεί να το χρησιμοποιεί οργανικά, επειδή είναι —ακόμα— αναφομοίωτο και αναπτύσσεται κάτω από την υφέρπουσα λογική «της πάλης κατά του δικού μας εθνικισμού» και της διεθνιστικής αλληλεγγύης σε κάθε Χμερ όπου γης, πλην —φυσικά— των Ελλήνων της Κύπρου και Β. Ηπείρου.

Η ελληνική αριστερά αν πράγματι ενδιαφέρεται για τη συγκρότηση μιας αντίληψης εξωτερικής πολιτικής που να υπεραλαγγίζει τη μικρόνοια της πολιτικής μας πραγματικότητας, οφείλει να ενσκήψει στο σύνολο των στοιχείων που συνθέτουν το ζήτημα. Οφείλει να στρέψει ουσιαστικά το ενδιαφέρον της στα όσα διαδραματίζονται στην γείτονα. Η συμπαράσταση στους λαούς της Τουρκίας, η αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας για την γενοκτονία 1500000 Αρμενίων και εκατοντάδων χιλιάδων Ποντίων, Λαζών κλπ., η αναγνώριση του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση στον ιστορικό λαό των Κούρδων, η αλληλεγγύη στους φυλακισμένους Τούρκους δημοκράτες και Κούρδους πατριώτες είναι πρωταρχικό ανθρωπιστικό και διεθνιστικό καθήκον. Η κατοχύρωση των ανθρωπίνων, πολιτικών και εθνικών, δικαιωμάτων η λειτουργία όλων —χωρίς εξαίρεση— των απαγορευμένων πολιτικών κομμάτων και οργανώσεων, αποτελεί τον απαραίτητο όρο για την λειτουργία της δημοκρατίας χωρίς εισαγωγικά στην Τουρκία, για τη δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων στις σχέσεις ανάμεσα στους δυο λαούς.

III. Η ελληνοκυπριακή πρωτοβουλία για διάλογο

Με την έναρξη των συνομιλιών ανάμεσα στον πρόεδρο της Κύπρου Γιώργο Βασιλείου και τον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς, το Κυπριακό έδειξε να εισέρχεται σε μια νέα περίοδο διαβουλεύσεων.

Οι πρωτοβουλίες που ανέλαβε ο Γ. Βασιλείου δημιούργησαν ένα κατ' αρχήν ευνοϊκό κλίμα γι' αυτόν και την κυβέρνησή του. Ήταν, πράγματι, αρκετά δύσκολο στους Τουρκοκυπρίους να εξακολουθήσουν να επιμένουν στα «επιχειρήματα» για αδιαλλαξία της ελληνοκυπριακής πλευράς. Ωστόσο, μετά τη συνάντηση της Γενεύης, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι αισιόδοξοι τόνοι περιορίστηκαν αισθητά, ακόμα και από την πλευρά της κυπριακής κυβέρνησης.

Σε όλη αυτή την περίοδο η τουρκοκυπριακή ηγεσία όχι μόνο δεν έδειξε σημεία υποχώρησης από τις αδιάλλακτες θέσεις της, αλλά —ορισμένες φορές— εμφανίστηκε ακόμα πιο σκληρή. Είναι λάθος να θεωρηθεί ότι αυτό εντάσσεται στη λογική του «σκληρού προοιμίου» πριν από τις συζητήσεις, όπως ισχυρίστηκε ο Γλαύκος Κληρίδης όταν δήλωνε «Δεν νομίζω ότι ένας πεπειραμένος πολιτικός θα απέδιδε μεγάλη σημασία σ' αυτές τις δηλώσεις που έγιναν από τον Ντενκτάς προτού αρχίσουν οι συνομιλίες»⁵. Η ιστορία του ηγέτη των Τουρκοκυπρίων δείχνει ξεκάθαρα ότι ο Ρ. Ντενκτάς γνωρίζει κάλλιστα τις αδυναμίες της ελληνικής πλευράς και ότι δεν ήταν και δεν είναι διατεθειμένος να παραιτηθεί επί της ουσίας από τις πάγιες στρατηγικές του επιδιώξεις.

Θα πρέπει λοιπόν να μας είναι απόλυτα σαφές ότι «η στροφή» της Τουρκίας και του Ρ. Ντενκτάς στόχευε στο ξεπέρασμα των εσωτερικών τους προβλημάτων και τη βελτίωση της δυσμενούς εικόνας που έχει γι' αυτούς δημιουργηθεί στο εξωτερικό. Γι' αυτό και θεωρώ θεμιτές τις επιφυλάξεις εκείνων που ισχυρίστηκαν και ισχυρίζονται ότι η κίνηση για απόδοση μέρους των αρπαγέντων έχει στόχο τη βελτίωση της τουρκικής εικόνας στο εξωτερικό και τη διάσπαση-σύγχυση της παραπαίουσας ελληνικής πλευράς, έτσι που τα ψιχία που θα δοθούν να φανούν ως μέγιστες παραχωρήσεις.

Οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε ευθέως το πρόβλημα και να εξετάσουμε αν οι κατ' επανάληψη δημοσιευμένες στον Τύπο θέσεις της τουρκοκυπριακής πλευράς αποτελούν πραγματική υποχώρηση. Αν δηλαδή το κράτημα του 29% του εδάφους της Κυπριακής Δημοκρατίας, η σταδιακή αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής όχι πριν αλλά μετά την εγκατάσταση της νέας κυβέρνησης, η παραμονή των εποίκων ή τουλάχιστον 15-18.000 που έχουν ήδη παντρευτεί, η επιβολή ενός αντιδημοκρατικού, παράλογου και —το κυριότερο— ανέφικτου συνταγματικού πλαισίου, η διατήρηση τουλάχιστον 5.000 Τούρκων στρατιωτών μετά την αποχώρηση των υπολοίπων και η μη εφαρμογή αρχικά των τριών ελευθεριών (ή, για να χρησιμοποιήσουμε την τουρκοκυπριακή διατύπωση, η σταδιακή εφαρμογή τους σε τριάντα περίπου χρόνια) αποτελούν μια εθνικά αποδεκτή λύση;

Προσωπικά, θεωρώ ότι μια τέτοια λύση είναι λύση γεωπολιτικής ομηρίας. Η Τουρκία ορίζεται συνδιαχειριστής στην ελεύθερη Κύπρο (κάτι που τώρα τουλάχιστον δεν είναι), ενώ τα «πλεονεκτήματα» για την ελληνική πλευρά είναι ανάλογα με τα πλεονεκτήματα που εξασφάλισε στον ελληνισμό της Πόλης, της Ίμβρου και της Τενέδου η Συνθήκη της Λωζάνης.

Το μέγιστο λοιπόν ερώτημα δεν βρίσκεται στο ότι είμαστε διατεθειμένοι να δώσουμε εμείς αλλά στο αν πράγματι είναι διατεθειμένη για ουσιαστικές υποχωρήσεις και η τουρκοκυπριακή πλευρά.

Είναι προφανές ότι μόνιμη επιδίωξη πρέπει να είναι η ειρηνική επίλυση των διαφορών.

Θα ήταν λάθος όμως να υποτιμηθεί η εκδοχή ότι οι Τουρκοκύπριοι —όπως έγινε και στο παρελθόν— θα επιδιώξουν να εκτρέψουν τις συνομιλίες σε μια ατέρμονη διαδικαστικο-λογία, που θα ερευνά δήθεν το πολύπλοκο του νέου συνταγματικού πλαισίου.

Μ' αυτή την έννοια, η τοποθέτηση της τουρκικής πλευράς πάνω στα βασικά θέματα της διχοτόμησης, των τριών ελευθεριών, των διεθνών εγγυήσεων, των στρατευμάτων κατοχής και των εποίκων, αποτελεί τη λυδία λίθο ως προς τις πραγματικές της προθέσεις. Η διεθνώς αναγνωρισμένη, και ιδιαίτερα από τους ηγέτες της Δύσης, μετριοπάθεια-υποχωρητικότητα του Γ. Βασιλείου δεν αφήνει άλλα περιθώρια για τουρκικές υπεκφυγές.

Έχοντας κλείσει ένα κύκλο δεκάδων συναντήσεων από την έναρξη των συνομιλιών ανάμεσα στον πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Γ. Βασιλείου και τον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ρ. Ντενκτάς, με ομολογημένο ή σχεδόν ομολογημένο το αδιέξοδο, ακόμα και από τους πλέον αισιόδοξους, το κυπριακό πρόβλημα επανέρχεται πάλι και θα επανέλθει αναπόφευκτα.

Και εδώ ακριβώς είναι που τίθεται το ζήτημα της προοπτικής ύστερα από το πέρασμα και άλλων χρόνων διαβουλεύσεων, στη διάρκεια των οποίων η ελληνοκυπριακή πλευρά και ειδικότερα ο Γ. Βασιλείου εξάντλησαν όλα τα περιθώρια καλής πίστεως, δοκιμάζοντας με τον προτεινόμενο συμβιβασμό, τόσο τα όρια αντοχής της βαρύτατα τραυματισμένης ελληνικής πλευράς, όσο και τις τουρκικές προθέσεις.

Τον Νοέμβριο του 1988 ο Θεόδωρος Πάγκαλος είχε δηλώσει ότι: «Σε καμιά περίπτωση δεν υπάρχει προοπτική η ελληνική πλευρά να κάνει άλλες υποχωρήσεις, είτε σε ό,τι αφορά τα ελληνοτουρκικά και πιστεύω και η Κυπριακή Δημοκρατία, όσον αφορά τις διαφορές στην Κύπρο, διότι δεν υπάρχουν περιθώρια άλλων υποχωρήσεων. Όλη την καλή διάθεση που μπορούσαμε να είχαμε επιδείξει, την έχουμε ήδη επιδείξει, τώρα ήρθε η σειρά των Τούρκων να επιδείξουν, για πρώτη φορά, έστω και ελάχιστη καλή θέληση. Δεν έχουμε κάνει ούτε ένα βήμα». Η δήλωση αυτή, πέρα από το βάρος που είχε σαν δήλωση του τότε αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας, εκφράζει —ταυτόχρονα— την πραγματική αγωνία της ελληνικής πλευράς μπροστά στο διαγραφόμενο αδιέξοδο.

Γιατί ποια πραγματικά ενέργεια στο διάστημα που διέρευσε μπορεί να μας πείσει ότι η τουρκική και τουρκοκυπριακή πλευρά επέδειξαν ανάλογο πνεύμα καλής θελήσεως με το αντίστοιχο των Ελλαδιτών και Ελληνοκυπρίων;

Στις 13 Ιουλίου 1988 ο Ρ. Ντενκτάς δήλωνε ότι: «Οι Ελληνοκύπριοι ονειρεύονται αν νομίζουν ότι θα έλθουν στο Βορρά σε μια διζωνική ομοσπονδία... Η ελληνοκυπριακή ηγεσία θα πρέπει να εγκαταλείψει την πλαστή σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας και να εγκαθιδρύσει στο Νότο μια Ελληνοκυπριακή Δημοκρατία. Επιμένουμε στην αρχή της ισότητας των δυο λαών». Και η ζωή η ίδια επιβεβαιώνει ότι τα λεγόμενα δεν είναι απλά σχήματα λόγου, αλλά βαθύτατη πεποίθηση ενός Τουρκοκύπριου ηγέτη που έχει επιδείξει εκπληκτική διορατικότητα, αποφασιστικότητα και ευελιξία κατορθώνοντας μέσα σε τρεις δεκαετίες να ανυψώσει την τουρκική μειονότητα σε αποφασιστικό ρυθμιστή των πεπρωμένων της Κύπρου.

Είναι αλήθεια ότι οι πρωτοβουλίες που ανέλαβε ο Γ. Βασιλείου συνέβαλαν κάπως στην επαναφορά του Κυπριακού στο διεθνές προσκήνιο και ενίσχυσαν τις πολιτικές θέσεις της Κύπρου δημιουργώντας ερείσματα στην ευρωπαϊκή και αμερικανική κοινή γνώμη. Είναι, όμως αυτό αρκετό; Γιατί ευελιξία στους διπλωματικούς χειρισμούς δεν έλειψε από την ελληνοκυπριακή πλευρά, ιδιαίτερα όταν ηγέτης της ήταν ένας πολιτικός του αναστήματος του Μακαρίου. Όμως ακόμα και οι πιο επιδέξιοι χειρισμοί σκόνταψαν και σκόνταψαν

τελικά στον ουσιαστικό χαρακτήρα του ζητήματος. Γιατί το Κυπριακό δεν είναι συγκυριακό ζήτημα, αλλά πρόβλημα με βαθύτατες ιστορικές, εθνικές και γεωπολιτικές διαστάσεις. Δεκαοκτώ χρόνια βάρβαρης εισβολής και κατάλυσης της ανεξαρτησίας ενός κράτους μέλους του Ο.Η.Ε. και καμιά σημαντική βελτίωση, δεν έχει υπάρξει. Η πρωτοβουλία Ντε Κουεγιάρ έδειξε και αυτή τα όριά της. Παρά το ότι τα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε. μιλάνε με σαφήνεια ο πρώην Γ.Γ. είχε κατ' ουσίαν κινηθεί σε ένα διαφορετικό δρόμο, πράγμα που ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ο Ντε Κουεγιάρ προσπάθησε όχι να εκφράσει τη βούληση της Γ. Συνέλευσης, αλλά να συγκεράσει αντιτιθέμενα συμφέροντα, τόσο σε τοπικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, με αποτέλεσμα τα σχέδιά του να αντανακλούν περισσότερο το συσχετισμό δυνάμεων παρά το διεθνές δίκαιο. Και ο καθεὶς γνωρίζει ότι ο συσχετισμός δυνάμεων είναι υπέρ της Τουρκίας και εκείνων που επικροτούν και ενισχύουν την πολιτική της.

Αυτή ακριβώς είναι και η στάση του σημερινού Γ.Γ. Μπούτρος Γκάλι και αυτό αποτυπώνεται στα εκβιαστικά διλήμματα που τίθενται στις συνομιλίες της Ν. Υόρκης στην ελληνοκυπριακή πλευρά, η οποία χωρίς την πρέπουσα ελλαδική κάλυψη δείχνει να σύρεται εκούσα-άκουσα σε μια συμφωνία που θα νομιμοποιεί την διχοτόμηση μετατρέποντας την Κύπρο σε τουρκική μαριονέτα.

Ας δούμε και ας πούμε, έστω και για μια φορά —επιτέλους— τα πράγματα με το όνομά τους. Ποια είναι τα αποτελέσματα των συνομιλιών της Ν. Υόρκης, τι πρόκυψε από αυτές και σε τι κατοχυρώνει την ελληνοκυπριακή πλευρά του 82%, η έκθεση του Μπούτρος Γκάλι και η απόφαση 774;

Ο πρόεδρος της Κύπρου θεώρησε, διαφοροποιούμενος από το σύνολο της ελληνοκυπριακής πολιτικής ηγεσίας, επιτυχία το γεγονός της «διεθνοποίησης», την ενεργό δηλαδή ανάμειξη του διεθνούς παράγοντα και την μέσω του χάρτη του Μ. Μ. Γκάλι υπόδειξη για διαφοροποίηση εν μέρει του υπάρχοντος εδαφικού status quo, με παράλληλη εξέταση ζητημάτων επιστροφής προσφύγων, αποζημιώσεων, κλπ.

Αυτά πράγματα συνέβησαν, αλλά αποτελεί —στην καλύτερη περίπτωση— πολιτική απέλεια να χρεώνονται σαν επιτυχίες της ελληνικής πλευράς.

Είναι —άραγε— πρόοδος η υιοθέτηση του χάρτη Γκάλι, που αποτελεί —κατά κοινή ομολογία— την δυσμενέστερη μέχρι σήμερα για την ελληνοκυπριακή πλευρά, εκδοχή του εδαφικού και που και αυτόν τον ίδιο —άλλωστε— αμφισβητεί ο Ραούφ Ντεκτάς; 'Η είναι πρόοδος η τυπική αναγνώριση σε αφηρημένη βάση των προσφυγικών δικαιωμάτων, όταν αυτά καταστρατηγούνται από τους απαράδεκτους τουρκικούς όρους, που κορωνίδα τους αποτέλεσε η μοναδική —ίσως— στον κόσμο επιβράβευση θράσους; το να αποτελεί δηλαδή θέμα των Μ.Μ.Ε. η υποτιθέμενη καταπίεση που *θα* (ναι, που *θα*) υποστούν οι Τουρκοκύπριοι, ωμοί ήδη καταπατητές των ελληνικών περιουσιών σε όλη την Β. Κύπρο, όταν *θα* αναγκαστούν να εγκαταλείψουν ένα τμήμα τους.

Στις συζητήσεις στη Ν. Υόρκη υποτίθεται ότι θα συμμετείχαμε μόνο στο βαθμό που η τουρκοκυπριακή πλευρά θα υπέβαλλε συγκεκριμένες προτάσεις γύρω από τα μείζονα ζητήματα του εδαφικού και των προσφύγων.

Γνωρίζει ο πρόεδρος της Κύπρου τις τουρκικές προτάσεις; Και ενώ στη συνέχεια δηλώσαμε ότι δεν θα συνεχίσουμε τις συνομιλίες στο βαθμό που οι Τουρκοκύπριοι καταστρατηγούν ανοιχτά τις διαδικασίες διαλόγου, βρεθήκαμε να συζητάμε για το συνταγματικό και μια σειρά άλλα θέματα, θέτοντας επί πίνακι την κεφαλήν μας όταν η παραμικρή δέσμευση ή νύξη δεν έχει γίνει, για τους μαρτυρικούς αιχμαλώτους της τουρκικής εισβολής, για τους εγκλωβισμένους ομήρους της Καρπασίας και την περιφρόνηση των

συμφωνιών της Βιέννης, για την πλήρη καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα τουρκοκρατούμενα εδάφη, για την συστηματική αλλοίωση και καταστροφή της ελληνικής πολιτισμικής ταυτότητας της Β. Κύπρου.

Είναι, μετά τα όσα παραπάνω έχουν εκτεθεί, υπερβολικό να πιστεύουμε ότι τόσο στον νέο κύκλο συνομιλιών στη Ν. Υόρκη, όσο και γενικότερα, το μόνο που ενδιαφέρει την Τουρκία και τον κατοχικό πρόεδρο Ρ. Ντεκτάς, είναι η επικύρωση του εγκλήματος της κατοχής μέσω της παραδοχής της ξεχωριστής κυριαρχίας δύο κρατιδίων, που στην πράξη μεταφράζεται στην συνταγματική κατοχύρωση της διχοτόμησης και την επικυριαρχία της Τουρκίας σε ολόκληρο το νησί:

Διερωτάται πλέον κανείς με ποιους όρους αντιλαμβάνεται η ελληνοκυπριακή και η ελλαδική κυβέρνηση τους όρους του διαλόγου και κατά πόσο μπορεί να ενεργούν με αυτή την ασυγχώρητη επιπολαιότητα και ενδοτικότητα σε ζητήματα τόσο μείζονος σημασίας για το μέλλον όλου του ελληνισμού.

IV. Αναπόφευκτα συμπεράσματα. Μετά το Νταβός και την Ν. Υόρκη τι;

Η επίμονη παράθεση των παραπάνω δεν γίνεται για να θυμηθούμε τα γεγονότα, που λίγο-πολύ είναι γνωστά σε όλους μας, αλλά για να υπογραμμιστεί εμφαντικά αυτό που δυστυχώς λίγοι τονίζουμε, ότι η έλλειψη μιας ουσιαστικής, εθνικής στρατηγικής εξακολουθεί να παραμένει το κυριότερο αρνητικό μας στοιχείο. Και όμως τα γεγονότα βοούν ότι σήμερα είναι περισσότερο από ποτέ αναγκαία η χάραξη μιας εθνικής στρατηγικής συμφωνημένης από το ευρύτερο δυνατό φάσμα πολιτικών δυνάμεων, μιας στρατηγικής που θα υπαγορεύει σταθερά κάθε φορά τους χειρισμούς της ελληνικής διπλωματίας. Οι πολιτικές δυνάμεις σε Ελλάδα και Κύπρο και κυρίως οι ίδιοι οι πολίτες θα πρέπει να ξεπεράσουν την πολιτική στρουθοκαμηλισμού που μας διακρίνει όλους, όσον αφορά το Κυπριακό ζήτημα. Στο βαθμό που το εννοούμε ως το υπ' αριθμόν 1 εθνικό μας πρόβλημα, θα πρέπει να ενσχύσουμε με περισσότερο ενδιαφέρον στο σύνολο των ελληνοτουρκικών σχέσεων με σαφή επίγνωση ότι δεν αποτελούν συγκυριακό, αλλά μόνιμο φαινόμενο με βαθύτατες άμεσες και έμμεσες πολιτικές προεκτάσεις. Έτσι μόνο υπάρχει ελπίδα να ανακτήσουμε το χαμένο έδαφος και να μπορέσουμε κάποτε να αντιτάξουμε μια «επιθετική» πρακτική που να αντιμετωπίζει εκ του σύνεγγυς, να «παγιδεύει» και να υπερκερνά την πανούργα, επιδέξια και προπαντός αποτελεσματική τουρκική διπλωματία και προπαγάνδα.

Είναι πια φανερό ότι χωρίς μια συνολικότερη θεώρηση και αντιμετώπιση του ζητήματος οι συνομιλίες κατανάνε μονόδρομος και την αποτυχία ή τον εκφυλισμό τους κινδυνεύει να χρεωθεί η ελληνική πλευρά. Ήδη με τον τρόπο που μεθοδεύτηκαν οι μέχρι τώρα συνομιλίες η προσοχή της διεθνούς κοινής γνώμης αποσπάστηκε από τον παράνομο χαρακτήρα της τουρκικής κατοχής, από τη στέρση στους Ελληνοκύπριους του θεμελιακού δικαιώματος της αρχής της ισότητας των πολιτών, από τον εποικισμό και την αλλοίωση της πολιτισμικής φυσιογνωμίας του Βορρά και τείνει να θεωρήσει το όλο πρόβλημα ελάσσονα δικαιοδοτική διαφορά.

Γιατί αλήθεια αυτή η συρρίκνωση πρωτοβουλιών και επιχειρημάτων; Γιατί αντί να εφαρμόσουμε μια μακρόπνοη πολιτική που θα κρατούσε το Κυπριακό μακριά από πολιτικές σκοπιμότητες και που θα έθετε σε στέρεες βάσεις τα ζητήματα της ελληνικής παιδείας με την έγκαιρη λειτουργία πανεπιστημίου όπου η διδασκαλία θα γίνεται στην ελληνική γλώσσα, της οικονομικής συνεργασίας με την από κοινού προώθηση της δια-

δικασίας στενότερης σύνδεσης, προοίμιο της μελλοντικής ένταξης της Κύπρου στην Ε.Ο.Κ. και τέλος της αμυντικής θωράκισης με τη δημιουργία ευέλικτων μονάδων ικανών να λειτουργήσουν αποτρεπτικά, ενεργούμε σαν να θεωρούμε τα ζητήματα αυτά ήσσονος σημασίας;

Η Τουρκία συνειδητά προσπαθεί να υποβαθμίσει τα προβλήματα που αφορούν τους διεθνείς οργανισμούς σαλαμοποιώντας τα και οδηγώντας τα στην ασφαλής για αυτήν κλίση του Προκρούστη των διμερών διαπραγματεύσεων. Αυτό φαίνεται να υιοθετούν με τον άλφα ή βήτα τρόπο οι διάφοροι σύμμαχοί μας που ενδιαφερόμενοι για ένα όπως-όπως κλείσιμο του Κυπριακού, πιέζουν εκείνον που παρουσιάζει λιγότερες αντιστάσεις.

Αυτή τη λογική έρχονται να σιγοντάρουν και προωθήσουν οι δεξιές και ευώνυμες Κασσάνδρες των «χαμένων ευκαιριών» που ποτέ δεν μπήκαν στον κόπο να μας αποδείξουν ποιες ήταν αυτές, γιατί οι μόνες που υπήρξαν ήταν εκείνες που και με την υπογραφή μας θα μετέτρεπαν την Κύπρο σε επίσημο τουρκικό προτεκτοράτο.

Έτσι, εκούσια ή ακούσια, διασπούν στην πράξη το εθνικό μέτωπο δημιουργώντας δυνατότητες παρέμβασης στους πολέμιους.

Η πανούργα τουρκική διπλωματία γνωρίζει καλά πως η ελληνική εξωτερική πολιτική παρουσιάζει έντονες αντιφάσεις πράγμα που μειώνει τα όρια αντοχής μας. Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει στην «Τζουμχουριέτ» της 6/3/92 ο πρώην πρεσβευτής και νυν βουλευτής Τζοσκούν Κιρτζά, αναφερόμενος στην Ελλάδα «Η γνώση των ορίων αντοχής ενός κράτους αποτελεί τον ιδανικό δείκτη αποτροπής όλων εκείνων που θα θελήσουν να οξύνουν τη σύγκρουση των συμφερόντων τους με τη συγκεκριμένη χώρα»⁶.

Οι θωπείες και οι εναγκαλισμοί του ξένου παράγοντα δεν αποτελούν ασφαλές κριτήριο ότι βρισκόμαστε σε καλό δρόμο. Η τραγική εμπειρία του 1922, του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα του 1955-59, αλλά και των προ και μετά τον Αττίλα συμβάντων, θα πρέπει να μας έχει διδάξει ότι οι μεγάλες δυνάμεις δεν πρόκειται ποτέ να πάρουν το μέρος της αδύνατης και εν δικαίω πλευράς, παρα μόνο στο βαθμό που αυτή μπορεί να τους το επιβάλει.

Έχουν άραγε εξαντληθεί τα περιθώρια για την άσκηση μιας πολιτικής που θα αποκαλύπτει διεθνώς τις αντιδραστικές πτυχές του τουρκικού καθεστώτος, το βιασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, την πολιτική γενοκτονίας απέναντι στους Κούρδους και Αρμένιους, την αναβίωση ισλαμικών και ρατσιστικών συνδρόμων, την προκλητική συμπεριφορά απέναντι στις γειτονικές χώρες Βουλγαρία και Συρία, την συνειδητή και συστηματική εκκόλαψη μουσουλμανικών θυλάκων φορέων θρησκευτικής και πολιτικής μισαλλοδοξίας; Είναι χωρίς νόημα η ανάπτυξη σταθερών σχέσεων με εκείνους που η ίδια η ιστορία αναδεικνύει σε σταθερούς μας συμμάχους στην περιοχή και που αυτοί είναι κυρίως οι Σέρβοι, οι Αρμένιοι και οι Κούρδοι; Ή μήπως είναι πια χωρίς νόημα η διαρκής ενημέρωση και διαφώτιση της κοινής γνώμης, η σταθερή και επίμονη τοποθέτηση του όλου ζητήματος στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και ιδιαίτερα στα κοινοτικά όργανα με στόχο να θέσει η ίδια η Κοινότητα την Τουρκία μπροστά στο δίλημμα ότι το τίμημα του εξευρωπαϊσμού της είναι η ανεξαρτησία της Κύπρου και ο εκδημοκρατισμός του καθεστώτος της; Επιτέλους, πότε θα συνειδητοποιήσουμε ότι εμείς είμαστε μέλος της Κοινότητας και όχι η Τουρκία;

Αισθανόμαστε ότι κλείσαμε τον κύκλο ενεργοποίησης του περιφερειακού και απόδημου ελληνισμού και δεν είναι η ίδια η πραγματικότητα που καθημερινά διαψεύδει την απαράδεκτη παθητικότητά μας απέναντι στην απέραντη πατριωτική δεξαμενή των όπου γης Ελλήνων και ιδιαίτερα όσων ζουν και σταδιοδρομούν στην καρδιά της μητρόπολης,

τις Ηνωμένες Πολιτείες ή τέλος αγνοώντας την σύγχρονη βενιζελική μας παράδοση αδυνατούμε να υπερφαλαγγίσουμε τις παγίδες των πολέμων με μια ευέλικτη και ευφάνταστη πολιτική ελιγμών που χωρίς να χάνει το δάσος είναι ικανή να δώσει τη μάχη για κάθε δένδρο;

Όλα αυτά δεν αποτελούν αφαιρετικές προτάσεις. Όσο γεγονός αποτελεί η αναγκαστική μας αναδίπλωση-συνβίωση με το προ ολίγων εκατονταετιών επεκταθέν προς δυσμάς τουρκικό έθνος, άλλο τόσο γεγονός παραμένει ότι η Τουρκία κατανοεί την άλλη πλευρά μόνο όταν αυτή έχει κατορθώσει να διαμορφώσει υπέρ της τους συσχετισμούς εκείνους που μπορούν να δρουν αποτρεπτικά.

Η συνειδητοποίηση αυτής της αλήθειας που συνοψίζεται στην εγκατάλειψη του πρωχοπροδρομισμού και τη δημιουργία αντίπαλου πολιτικού-διπλωματικού και στρατιωτικού δέους, στηριγμένου κατ' εξοχήν στις δικές μας δυνάμεις, αποτελεί, έστω και καθυστερημένα, τη μοναδική δυνατότητα για τη διεξαγωγή ενός διαλόγου στον οποίο και η άλλη πλευρά θα αναγκαστεί, σοβαρά πλέον, να συμμετάσχει.

Αθήνα, Άνοιξη-Καλοκαίρι '92

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Είναι αρκετή και η επί του προκειμένου, υπάρχουσα βιβλιογραφία. Θα σταθώ μόνο στη διατύπωση που συνοψίζει τα συμπεράσματα μιας πυκνής μελέτης 433 σελίδων που έκανε πριν εβδομήντα περίπου χρόνια ο Ε.Χ. Εμμανουηλίδης, βουλευτής Σμύρνης και Αιδινίου, στην Οθωμανική Βουλή: «Η νέα Τουρκία [η μετά τη συνθήκη της Λωζάννης], είναι ήδη κράτος νόμο και κατ' ουσίαν μισόξενον και μισαλλόδοξον, το οποίον εστερήθη των μη Τούρκων Μουσουλμάνων αυτού υπηκόων συνεπεία του γενικού πολέμου, εξερρίζωσε τας Χριστιανικάς φυλάς και κατέστησε τον βίον αφόρητον και εις τους ξένους. Το δόγμα "η Τουρκία διά τους Τούρκους" εφαρμόζει εκεί αμειλίκτως και υπό την στενοτάτην αυτού έννοιαν κυβέρνησις εθνικιστική, η οποία εδρεύει εν Ασιατική πρωτευούση και διατελεί υπό δημοκρατικών πολιτεύμα ιδίας κατασκευής». Για περ. βλέπε Εμμ. Χ. Εμμανουηλίδη, *Τα τελευταία έτη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα, 1924.

2. Για περ. βλέπε το Μέρος Δεύτερο από το συλλογικό έργο *Κύπρος, Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της*, που επιμελήθηκαν οι Γ. Τενεκίδης και Γ. Κρανιδιώτης, εκδ. «Βιβλιοπωλείον της Εστίας», Αθήνα 1981, καθώς και τα πρακτικά του επιστημονικού συμποσίου που οργάνωσε το IMM που κυκλοφόρησαν με τίτλο *Διαστάσεις των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, Αιγαίο-Κύπρος*, εκδ. «IMM», Αθήνα 1987.

3. Στις 23 Οκτωβρίου 1980 ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης ως υπουργός Εξωτερικών, δήλωνε στη Βουλή ότι «Η Ελλάδα υποστηρίζει ανεπιφύλακτα τον ενδοκοινοτικό διάλογο» (βλέπε *Πρακτικά Βουλής*, σελ. 745). Αποδεχόταν δηλαδή και μάλιστα ανεπιφύλακτα την τουρκική εκδοχή, η οποία, παραμερίζοντας τις αποφάσεις και τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, το διεθνές έγκλημα της κατάλυσης της ανεξαρτησίας κράτους μέλους του ΟΗΕ, το υποβίβαζε σε προστριβή δυο κοινοτήτων που θα λύναν τις διαφορές τους μέσω του ενδοκοινοτικού διαλόγου.

4. Για περ. βλέπε Λ. Αξελού, *Η αναγνώριση από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ του προβλήματος της Κύπρου σαν πρωταρχικού εθνικού προβλήματος*, περ. «Τετράδια», τεύχος 5ο, Αθήνα, Ιούλιος '82.

5. Βλέπε συνέντευξη του Γ. Κληρίδη στην «Καθημερινή» της 2 Οκτωβρίου 1988.

6. Για περ. βλέπε Τ. Κιριτζά, *Τέρμα η ραθυμία έναντι των Αρμενίων*, αναδημοσίευση στον «Αρμένη Φενταί», τεύχ. 137, Μάρτιος 1992.